

מכללה אקדמית לחינוך
תלפיות

מעיינות

כתב עת ליהדות ולחינוך

כרך ב
תשפ"ד

מערכת כתב העת מעיינות

פרופ' יעל פישר	פרופ' אהרן גימאני
פרופ' דוד צוריאל	פרופ' זהבית גרוס
פרופ' ישראל רוזנסון	פרופ' יואל וולטרס
פרופ' בן ציון רוזנפלד	פרופ' שמואל ורגון
פרופ' ישראל ריץ'	פרופ' יהונתן יעקבס
פרופ' אליעזר שלוסברג	פרופ' מרים מבורך

עורך

הרב ד"ר משה רחימי

עורך לשוני

ד"ר יוסי פרץ

עיצוב ועימוד

יעל ברוש

מרכזת המערכת

ציפי בקר

© כל הזכויות שמורות למכללת תלפיות, חולון

ISSN 2958-6321

מאמרים יש לשלוח למערכת על פי ההנחיות ועל פי כללי ההתקנה המופיעים באתר מכללת תלפיות.

כתובת המערכת: מכללת תלפיות, יטבתה 7, חולון 5850000

טלפון 03-5128537

דואר אלקטרוני: zipi_b@talpiot.ac.il

תוכן העניינים

הקדמה

יהדות

9	מכתבים אובדניים של שד"ר בית המדרש "דורש ציון"	דני אלקלעי
33	איגרות צדקה מחכמי עיר הבירה צנעא	אהרן גימאני
45	פירוש יפת בן עלי לספר עמוס – לקראת מהדורה ביקורתית	מירב נדלר-עקירב אליעזר שלוסברג
81	שירת הצפון – שיר השירים כיצירה שחברה בשבטי הצפון	יואב עציון
107	עשרת הדיברות – מעמדם ההלכתי והרעיוני במשנה	בן ציון רוזנפלד
133	"ליהודים היתה אורה ושמחה" (אסתר ח, טז) על מה? – לגישתם המיוחדת של הירושלמי ושל בעלי המסורה לעומת פרשנות הדורות	בעז שפיגל

חינוך

169	ההיבטים המשפיעים על בחירת רפרטואר השירים בגני ילדים של גננות חילוניות, של דתיות-לאומיות ושל חרדיות בישראל	עידית סולקין
199	דחייה חברתית מנקודת מבטם של ילדים בגיל החביון	חנה פישר-גרפי רינת חלאבי
223	הגננות המייסדות של רשת "אוהל יעקב" (1978–1933) – חלוציות נשית בחינוך הדתי לגיל הרך	פנינה שטיינברגר

VII	תקצירים באנגלית	
-----	-----------------	--

המשתתפים בכרך

ירושלים	דני אלקלעי
המחלקה לתולדות ישראל ויהדות זמננו, אוניברסיטת בר-אילן	פרופ' אהרן גימאני (אמריטוס)
החוג לחינוך, מכללת תלפיות	ד"ר רינת חלאבי
המחלקה לערבית, אוניברסיטת בר-אילן	ד"ר מירב נדלר-עקירב
מסלול הגיל הרך, מכללת תלפיות; מסלול הגיל הרך, מכללת גבעת ושינגטון	ד"ר עידית סולקין
המחלקה לתנ"ך, אוניברסיטת בר-אילן	יואב עציון
בית הספר לעבודה סוציאלית, אוניברסיטת בר-אילן	ד"ר חנה פישר-גרפי
המחלקה לתולדות ישראל ויהדות זמננו, אוניברסיטת בר-אילן	פרופ' בן ציון רוזנפלד (אמריטוס)
החוג לחינוך, מכללת תלפיות; החוג לחינוך, מכללת אורות ישראל	ד"ר פנינה שטיינברגר
המחלקה לערבית, אוניברסיטת בר-אילן	פרופ' אליעזר שלוסברג
בית הספר ללימודי יסוד ביהדות, הפקולטה למדעי היהדות, אוניברסיטת בר-אילן	ד"ר בעז שפיגל

הקדמה

אשתקד זכינו לחנוך את הופעת הבכורה של כתב העת מעיינות, כתב העת של המכללה האקדמית לחינוך תלפיות, וכעת אנו שמחים להוציא לאור את הכרך השני. כתב העת משמש במה למחקרים במנעד דיסציפלינות ובמגוון נקודות מבט ומבע, ובכרך זה מתפרסמים מחקרים ומאמרים בתחומי היהדות והחינוך לענפיהם של חוקרים מהמכללה ומחוצה לה. כתב העת מתנהל לפי כללי השפיטות האקדמית, בניצוחם ובליוויים של חברי המערכת האקדמית, ועומד באמות המידה המדעיות המקובלות בכתבי עת שפיטים. אנו חוזים בהתקמותו של כתב העת מעיינות כבמה אקדמית מדעית המהווה מקום למחקרים במדעי היהדות ובמדעי החינוך.

בכרך זה תשעה מאמרים. שישה מהם בתחום היהדות, ועוסקים בתנ"ך, בפרשנות, בהלכה ובהיסטוריה, ושלושה – בתחום החינוך, ומתמקדים בגיל הרך ובגיל החביון. לכל מאמר מצורפים תקציר בעברית, תקציר באנגלית ומילות מפתח. ברכת תודה שלוחה לכל השותפים בהוצאה לאור של כרך זה: חברי המערכת המדעית-אקדמית של כתב העת, כותבי המאמרים, העורך הלשוני, ד"ר יוסי פרץ, האחראית על העימוד ועל העיצוב, גבי יעל ברוש, ומרכזת המערכת, גבי ציפי בקר.

המערכת

פתח דבר

"יפוצו מעינותיך חוצה ברחבות פלגים" (משלי ה, טז).

כך זה הינו השני בסדרת המעיינות שנוסף לכתב העת הוותיק יותר של המכללה "כעת". שתי סדרות אלו מביאות לידי ביטוי את עמודי "יכין ובוועז" של המכללה: החינוך על היבטיו הפדגוגיים יחד עם המחקר המלווה לגילי ההכשרה השונים במכללה, החל מהגיל הרך (מאמריהן של ד"ר עידית סולקין וד"ר פנינה שטיינברג) ועד גיל החביון (מאמרן של ד"ר חנה פישר גרפי וד"ר רינת חלאבי). מאמרי החינוך מלווים במאמרי יהדות שנכתבו ע"י טובי המרצים וע"י הוגי הדעות בתחומים אלו המלווים את מכללת "תלפיות".

בפסוק הפותח כלול פרדוקס שבו מצד אחד המעיין הנובע מן הקרקע הינו סטטי לעומת הנהר הזורם. היה מתאים יותר לחבר לזרימת פלגי המים ותפוצתם את הנהרות ולא את המעיינות. המעיין שרב בו הסמוי על הגלוי, כיצד אפשר להפיצו החוצה? תנאים בסיסיים הם: בהירות המים והתמציתיות של כותב המאמרים שמהם נובעים מי המעיין החייבים להיות שווים לכל נפש.

ומוסיפים ומרחיבים בעניין זה שלושה מפרשנינו, רש"י: " יפוצו מעינותיך חוצה" – סוף שתקנה לתלמידים תורה והוראתם ברבים ויצא לך שם; רלב"ג: "ואחר שיגיע לך השלמות בעיניך יפוצו מעינותיך חוצה", להשפיע מהם לזולתך. יפוצו מהם יפוגי מים ברחובות אשר ימצאו שם אנשים רבים ללמד אותם חכמתך ולהישירם אל השלמות; כי עם שזה העניין בלכתך אחרי עצתי ראוי מצד עצמו להיטיב לזולתו הנה יתוסף שלמותך בו"; מלבי"ם: " יפוצו מעינותיך חוצה", היינו שיפוצו לימודיו לבניו ותלמידיו ואח"כ ברחובות פלגי מים... ויהיו פלגי מים המתפשטים לכל עברים, כמו שכתוב שנעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק".

המאמרים בכרך זה, שנכתבו על ידי טובי המרצים במכללה ומחוצה לה, יהוו מעט מלהכיל את הרב שניתן עוד לכתוב בנושאים השונים, אך בסופו של דבר " יפוצו מעינותיך חוצה" – סוף שתקנה תלמידים ותורה הוראות ברבים ויצא לך שם". אני מבקש להודות לעורך השנתון הרב ד"ר משה רחימי שהשקיע בחיפוש כותבי מאמרים ראויים ומצאם אחד לאחד מטובי המרצים כל אחד בתחומו. כמו כן לכותבי המאמרים שבוודאי יהיו רבים שישתו מדבריהם ויחכימו.

בנימין בהגון
ראש המכללה